

arkivrapport

- till.** Länsstyrelsen i Södermanlands län
att; Ann Luthander
611 86 Nyköping
- från.** Sörmlands museum, Björn Pettersson
- datum.** 2012-04-16
- ang.** **förenklad rapport rörande arkeologisk förundersökning inom fornlämning Mariefred 21:1, fastigheten Föreningen 3, Mariefred socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län.**

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens beslut (431-3579-2011) har Sörmlands museum utfört en arkeologisk förundersökning i ovan rubricerat område (bilaga 1). Fältarbetet genomfördes under en dag, 2012-03-29.

Orsaken till den aktuella förundersökningen var en planerad tillbyggnad av en 3x6 meter stor veranda i anslutning till ett befintligt bostadshus uppfört under perioden 1850-1900. Schaktningen för den planerade tillbyggnaden beräknades till ett djup om 0,8 meter.

Tidigare antikvariska insatser i närheten har utförts längs delar av Munkhagsgatan, Djurgårdsgatan samt inom fastigheterna Munkhagen 3, Munkhagen 12 och Borgaren 6. Inom dessa delar har de påträffade lämningarna kunnat knytas till stadens senare etablering, det vill säga 1600-1800-talet. Vid en mindre schaktningsövervakning inom fastigheten Munkhagen 12 framkom lager med fynd från 1700-tal, vilket tolkas som en del av en kryddtäppa som fanns på platsen enligt äldre kartmaterial (Norberg 2010). Kulturlagren inom fastigheten Borgaren 6 innehöll få fynd, vilket har tolkats som att området utgjort ett utkantsområde i förhållande till den dåtida staden (Beronius-Jörpeland 1994). Längs Munkhagsgatan och i anslutning till Djurgårdsgatan, framkom under ett 0,50-0,75 m tjockt lager med sentida fyllning, olika grändnivåer, brandlager, delar en rustbädd för ett hus som föregått dagens bebyggelse samt avsatta kulturlager. Byggnadsresterna i Munkhagsgatan antyder att gatan har varit smalare under 1600-talet (Persson, 1991).

Länsstyrelsen i Södermanland beslutade därför om en förundersökning enligt 2 kap 13 § lagen (1988:950) om kulturminnen mm (KML), inom rubricerad fastighet, Föreningen 3 inom fornlämningsområdet Mariefred 21:1.

Målsättning och syfte

Syftet med förundersökningen var att klargöra om den berörda delen av fornlämningen skulle dölja kulturlager eller konstruktioner från stadens tidigare skeden, samt att värdera sådana lämningar. Undersökningen skulle också klargöra fornlämningens karaktär på platsen samt datering och

sammansättning. Kulturlagren i de öppna schakten skulle inom valda delar undersökas ner till orörd steril nivå, även om denna skulle ligga djupare än det planerade schakt djupet. Relevanta fynd skulle tillvaratas.

Förundersökningens resultat skulle ge ett fullgott underlag för bedömning av fornlämningens kunskapspotential inför ett eventuellt beslut om särskild undersökning.

Genomförande

Två sökschakt (1-2) öppnades inom exploateringsytan, i syfte att utreda kulturlagersituationen och eventuella förekomster av äldre konstruktioner. Då intakta kulturlager påträffades avbröts maskinschaktningen och undersökningen övergick till grävning för hand med handverktyg som skyffel och skårslev. I övriga fall då inga tydliga bevarade lager eller konstruktioner påträffades, schaktades ytan direkt ned till opåverkad marknivå. Schaktens bredd uppgick till 0,75 meter, medan längden uppgick till 2,6 respektive 2,4 meter.

Efter avslutad schaktning rensades de öppnade ytorna för hand för att möjliggöra en bedömning av eventuella kulturlagens komplexitet, bevarandegrad samt konstruktioners beskaffenhet och kunskapspotential.

Lager som identifierades som intakta kulturlager undersöktes stratigrafiskt genom att meterstora rutor handgrävdes med skårslev och skyffel. Föremål samlades in kontinuerligt. Den för hand undersökta volymen uppgick till cirka 0,5 m³.

Schaktens storlek och läge dokumenteras skalenligt på ritningsunderlag och kommer att integreras i det digitala stadsarkeologiska registret för Mariefred (StadsGis). Dokumentationen kommer sedan att användas vid framställning av planbilder och översiktsskator.

Profiluppmätningar av schaktväggarna genomfördes inom både schakt 1 och 2 (bilaga 2). Översikter och detaljer av undersökningsytan fotodokumenterades digitalt (bilaga 3).

I samband med fältarbetets avslutande kontaktades länsstyrelsen per telefon för samråd.

Resultat

Schakt 1: 2,6 meter långt och 0,75 meter brett. Under ett 0,2 meter tjockt lager av grästorv och trädgårdsjord framkom ett 0,1 meter tjockt lager av sandblandad jord med tegelkross och kalkbruk. Därunder fanns ett 0,2 meter tjockt kulturlager med tegelkross, keramik, kakel och djurben. Den sterila ursprungliga markytan fanns 0,5 meter under nuvarande markyta och bestod av blågrå lera.

Schakt 2: 2,4 meter långt och 0,75 meter brett. Under ett 0,3-0,4 meter tjockt lager av grästorv, trädgårdsjord och grus framkom först ett 0,2 meter tjockt kulturlager med tegelkross, keramik och enstaka djurben. Därunder fanns ett 0,4-0,5 meter tjockt sandblandat kulturlager med tegelkross, kalkbruk, keramik, kakel och djurben. Lagret utgjordes av fyllningen i en grävd sopgrop, där bland annat ett fragment av ett enkupigt vingtegel påträffades. Taktegllet var stämplat på klacken med bokstäverna "DDK" (se nedan).

Den sterila ursprungliga markytan fanns 0,6-1,1 meter under nuvarande markyta och bestod av blågrå lera.

På platsen för den planerade byggnationen fanns lämningar i form av kulturlager/avfallslager från andra halvan av 1700-talet fram till 1800- och 1900-tal. I lagren påträffades keramik av typen yngre rödgods (BII:4) och stengods (CII), kakel, delar av murtegel och taktegel samt enstaka fragment av porsöst djurben, bland annat från nöt. Som underlag för datering har skärvor från keramik, kakel samt tegel använts. Ett fragment av ett enkupigt vingtegel var stämplat på klacken med bokstäverna "DDK", vilket är en förkortning för Didrik Duvall Kalkudden (bilaga 4). Han var ägare av Kalkuddens tegelbruk mellan åren 1751-1795 (Meissner 2010, s. 175). Eftersom det stämplade teglet låg i det understa lagret i schakt 2 (lager 2), så blir detta en äldsta datering av kulturlagren inom den aktuella undersökningsytan. På stadskartan från år 1759 (*Situations Carta ifrån och öfver Mariafreds stad*) är platsen markerad som "Stadsgårdar". Eftersom inga lämningar efter konstruktioner eller byggnader påträffades inom den undersökta ytan, så bör 1700-talets stadsgårdsstruktur ha

varit densamma som idag med boningshus mot gatan och öppen trädgård längre in på tomten. De befintliga byggnaderna på tomten är uppförda under andra halvan av 1800-talet.

Bilagor

Bilaga 1. Läget för de två förundersökningsschakten (1-2) på fastigheten Föreningen 3, Munkhagsgatan, Mariefred. Fornlämning Mariefred 21:1. Skala 1:500.

Bilaga 2. Profilritning i schakt 1 och 2, Föreningen 3, Mariefred 21:1. Skala 1:20.

Bilaga 3. Överst: Undersökningsschakten 1 och 2 intill den befintliga byggnaden på fastigheten Föreningen 3, Mariefred. Mitten: Schakt 1, norra profilen från söder. Nederst: Schakt 2, norra profilen från söder. Jämför bilaga 2, Profilritningar. Foto: Björn Pettersson, Sörmlands museum.

Bilaga 4. Fyndförteckning.

Referenser

Berónius-Jörpeland, Lena. 1994. *Arkeologisk förundersökning. Borgaren. RAÄ. Byrån för arkeologiska undersökningar. Rapport 1994:21.* Stockholm.

Meissner, Katja. 2010. *Stämplade tegel i Kalmar län.* Kalmar läns museum. Kalmar.

Norberg, Lars. 2010. *Förenklad rapport för arkeologisk förundersökning inom fornlämning Mariefred 21:1 (stadslager), inför planerad schaktning inom fastigheten Munkhagen 12, Mariefreds stad, Mariefreds socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län.* Sörmlands museum. Arkivrapport. Nyköping.

Persson, Boje. 1991. *Arkeologisk förundersökning, 2 etapper. Munkhagsgatan, Mariefred. 1986/1989.* RAÄ UV-mitt. Stockholm.

Arkiv

Sörmlands museums arkiv (SMA)

Situations Carta ifrån och öfwer Mariafreds stad. 1759.

Administrativa uppgifter

Södermanlands museums dnr: KN-KUS12-067

Länsstyrelsens dnr: 431-3579-2011

Tid för undersökningen: 29 mars år 2012

Personal: Björn Pettersson

Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige 10H4g. Upprättad av Rikets allmänna kartverk. Skala 1: 10 000.

X1580738 y6571977

Koordinatsystem: RT90

Höjdsystem: RH70

Undersökt yta: Ca 4m²

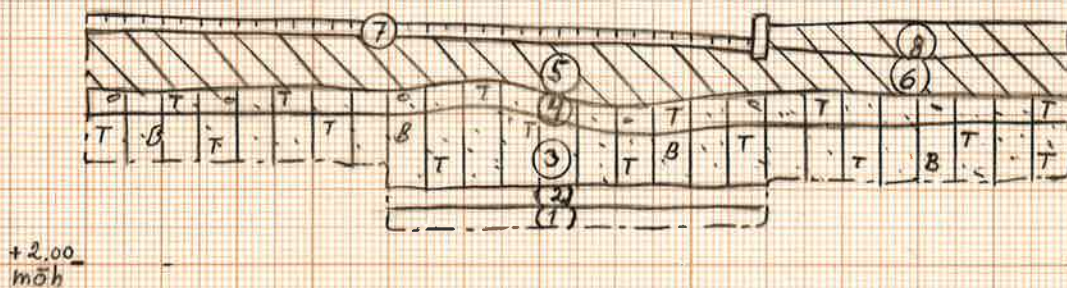
Dokumentationsmaterialet förvaras i Sörmlands museums topografiska arkiv.

Fynd med nr 1-8 förvaras vid Sörmlands museum i avvaktan på fyndfördelning.

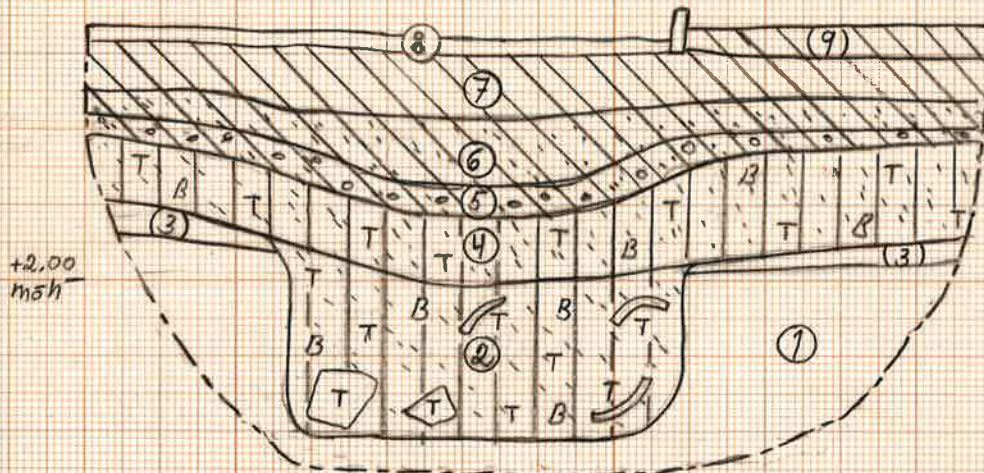
Bilaga 1. Läget för de två förundersökningsschakten (1-2) på fastigheten Föreningen 3, Munkhagsgatan, Mariefred. Fornlämning Mariefred 21:1. Skala 1:500.

Schakt 1

- 1 = Steril blågrå lera.
- 2 = Växthorizont.
- 3 = kulturjord med tegelkross, keramik och ben.
- 4 = Tegelkross, kalkbruk och sand.
- 5 = Trädgårdsjord
- 6 = Trädgårdsjord.
- 7 = Grästorv.
- 8 = Blomrabatt.

Schakt 2

- 1 = Steril
- 2 = Sopprop med tegelkross, kalkbruk, sand, keramik. Taktegel "DDK".
- 3 = Växthorizont.
- 4 = kulturjord med tegelkross, keramik och ben.
- 5 = kalkbruk, sand och enstaka tegelbitar, Grusad yta.
- 6 = sandblandad homogen jord.
- 7 = Trädgårdsjord.
- 8 = Grästorv.
- 9 = Blomrabatt.

Bilaga 3. Överst: Undersökningsschakten 1 och 2 intill den befintliga byggnaden på fastigheten Föreningen 3, Mariefred. Mitten: Schakt 1, norra profilen från söder. Nederst: Schakt 2, norra profilen från söder. Jämför bilaga 2, Profilirtningar. Foto: Björn Pettersson, Sörmlands museum.

Bilaga 4
Fyndförteckning

Södermanlands län
Mariefred sn
Mariefred 21:1
Föreningen 3
LST dnr 431-3579-2011
KN-KUS12-067

F nr	Schakt	Lager i profilen	Material	Sakord	Typ	Del	Godstyp	Antal	Vikt i gram	Datering	Anmärkning
1	1	3	Keramik	Kakel	Rumpkakel			2	25	Nyare tid	
2	1	3	Keramik	Kärl			BII:4	1	4	Nyare tid	
3	2	2	Glas	Fönsterglas				1	4	Nyare tid	
4	2	2	Keramik	Kärl	Skål	Mynning	BII:4	1	20	Nyare tid	
5	2	2	Tegel	Taktegel	Enkuptigt	Klack		1	104	1751-1795	Tegelstämpel "DDK"
6	2	2	Keramik	Kärl			BII:4	1	10	Nyare tid	
7	2	4	Glas	Fönsterglas				2	6	Nyare tid	
8	2	5	Keramik	Kärl		Hänkel	CII	1	19	Nyare tid	